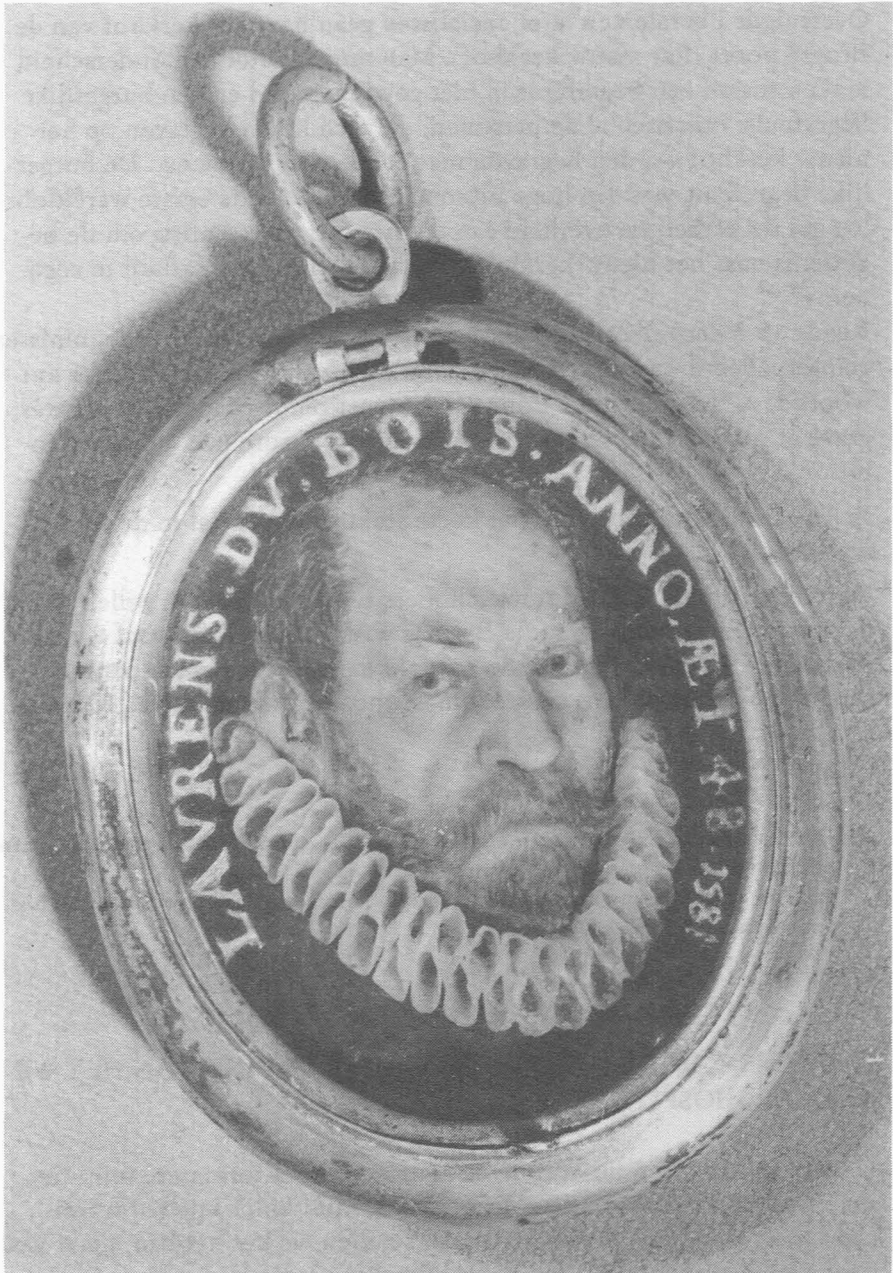

LAURENS VAN DE HAUTE, EEN GROTE VRIEND VAN HET WENEMAERSHOSPITAAL

U weet stellig wat mini-aturen, mini-atoren, mini-formaten, mini-fiet-sen, mini-trips, mini-rokken, mini-jurken, mini-kini's zijn (of waren). Over geen enkel van de lange rij mini's zullen we het hebben, maar wel over die kleine schilderijtjes, vooral portretjes, die we gewoon zijn links te laten liggen, geen blik te gunnen, kortom te negeren. Het woord zegt het zelf *miniportretjes*.

Welke afmetingen die buitenissige dingetjes dienen te hebben om *mini* te mogen genoemd worden ? Ik zou zeggen : niet veel groter dan 20 cm.

Medaillonportret van L. VAN DEN HAUTE. Prachtige afbeelding mij door Conservator A. van den Kerkhove bezorgd. Waarvoor mijn beste dank. Let op het scharniertje, het metalen oogje en dito ringetje. Kleinood voorbestemd om door middel van een lint of kettinkje gedragen te worden.

Portret van Mevr. Ch. Devaux (4,1 cm x 3,4 cm) uitgevoerd op papier geplakt op perkament, lijst van 7,7 cm x 6,2 cm. Voorbestemd om opgehangen te worden. Brugge, Mus. v. Volkskunde. Foto. Copyright A. C. L. 140234.

Ieder museum voor schone kunsten die naam waardig bezit enkele van dergelijke werkjes. Engelse, Nederlandse, Franse, Duitse musea. Ook Brugge, Brussel, Antwerpen zullen er u met plezier en een beetje fierheid laten bekijken. Of het Gentse Museum er in zijn collecties bewaart ben ik onmogelijk aan de weet kunnen komen.

Over de "portretten" die op zijn minst vijf eeuwen vóór Chr. de Griekse munten versierden zullen we stil zwijgen. Ook de vele honderden portretjes door Florimond van Loo gelithografeerd mogen in pais en vree de even zoveel bidprentjes blijven verpersoonlijken. Ook de medailles van diverse plumeau zullen we onverlet laten.

Men heeft geen enkel materiaal te min geacht om de miniportretjes, die we ook portretmedaillons zullen noemen, te vervaardigen : papier (1), perkament (2), papier geplakt op perkament (3), karton (4), hout (5), palmhout (6), wit marmer (7), speksteen (8), ivoor (9), koper (10), zilver (11), goud (12), was (13).

Wat de aan de dingetjes gegeven vorm betreft valt het op dat het ovaal de toon aangeeft namelijk met een cotering van maar liefst 71 %. De cirkel dient zich tevreden te stellen met 22 %. Al wat overblijft zouden we geneigd zijn te verwaarlozen ware het niet... De portretjes zijn overwegend anonieme gewrochtjes. Met die veeleer onsympathieke anonimiteit heeft de goede of minder goede kwaliteit ervan absoluut niets te maken.

Die schilderijtjes die men bestemde om opgehangen te worden - b.v. aan een kamerwand of aan de binnen- of de buitenkant van niet zelden heel kostbare vitrinekasten - waren bovenaan doorboord, ongetwijfeld om vastgenageld te worden. Andere waren voorzien van een plat, vast oogje waarin het algemeen een ringetje gestoken was. Als door dit ringetje een lint of een kettinkje gehaald was konden ze evengoed als au-

thentieke medailles gedragen worden. Uiteraard met voorliefde door het vrouwelijk geslacht. De gaatje-oogje-ringetje-loze portretjes bleef niets anders over dan ergens te gaan staan of liggen : op etagères of in vitrines of - ocharmen - in laden of kisten gestopt te worden.

Het spreekt vanzelf dat het miniportret geen spek was voor eenieders bek. Integendeel waren het praktisch uitsluitend gekroonde hoofden, leden uit de adelstand en een handvol kapitalisten die het zich konden veroorloven hun trekken en tooi aan een lapje lijnwaad, een plankje palmhout, een brokje steen, een plaatje metaal toe te vertrouwen.

Het spreekt eveneens vanzelf dat men het niet voor de lol deed uitvoeren. Wat zou men inderdaad met dat schilderen anders voorgehad hebben dan het schenken van zijn beeltenis aan een familielid, een vriend, een geliefde, wie het vrijstond het geschonken kleinood te etaleren - ter bewondering van Jan en Alleman - of het op de borst te dragen. Te eigener vreugd en deugd.

Het lijdt geen twijfel dat de grote Engelse schilder van Duitsen huize, Hans Holbein (1497-1543), aan de basis ligt van de beoefening van het minischilderen. Daarvan getuigen de tientallen waarachtige juweeltjes die zijn vaardige penselen op doek of iets anders wisten te toveren.

Ik zal me wel wachten op deze (beperkte) plaats de opsomming te maken van de lange rij bekende of onbekende personages die hij portretteerde :

Man met de anjer / rond / 12,5 cm

Sir Henry Guildfort / rond / 11,4 cm

Vrouw met de kap / rond / 11 cm

Erasmus / rond / 10 cm

Hoveling van koning Hendrik VIII / rond / 9,6 cm

Philipp Melanchthon / rond / 9 cm. En om niet te vergeten een Zelfportret van de schilder / rond / 10,5 cm.

Het is wel eigenaardig dat Holbein geen enkele keer gebruik maakte van het ovaal bij het tot stand brengen van zijn ontegenzeggelijk smaakvolle kunstwerkjes. Na hem zal men integendeel aan deze inderdaad meer gracieuze vorm de voorkeur geven. Ten koste van de cirkelvorm welteverstaan. Zoals we konden vaststellen met een score van eventjes 71 % !

Blijkt het - jammer genoeg - dat miniportretten voor ons Museum voor Schone Kunsten geen spek voor zijn bek is, het Bijlokemuseum daarentegen kan er u - gelukkig - wel laten bewonderen.

In het geheel zijn er 10 waarvan er 9 tentoongesteld zijn in een vitrinekast geplaatst in het zaaltje 15. Het 10de portretje bevindt zich in de

Portret van F. J. Kinsoen (4,6 cm x 3,8 cm) uitgevoerd op *ivoor*, lijst gedeeltelijk in koper, gedeeltelijk in zilver. De twee hechtingspunten herinneren eraan dat het kunstwerkje gemaakt is om vastgehecht te worden. Brugge, Mus. v. Volkskunde. Foto. Copyright A. C. L. 140234.

refter van de gewezen abdij. Hierover evenwel straks meer.

Laat ons eerst en vooral een vluchtige, voorzeker nieuwsgierige, mogelijk begerige blik werpen op het eerstgenoemde stel schilderijtjes. Alle verbeelden personen die - natuurlijk - thuishoren op de bovenste sport van de maatschappelijke ladder. Ze dactekenen van 1750 tot 1825.

Zodoende is het ons gegund kennis te maken met de familie Van den Bemden, o. a. met Josse Liévin van den Bemden d'Overwater et de Ter Braken; ook met Josse François Joseph Morel de Tancry; verder met (dezes broeder ?) Albert Guillaume Morel de Tancry et du Hautpont; eveneens met een Nicaisse en een Poelman. Slechts

2 van de 9 werkjes zijn ondertekend : een door C. Rousseau (?) en een door Chéreau (?). Er zijn 5 ovaalvormige en 4 ronde exemplaren. Het kleinste meet 3,8 cm x 3,1 cm; het is gevat in een houten lijstje van 9,1 cm x 8,2 cm. Ook de overige exemplaren kregen een gelijkaardig lijstje.

Wat wel een in het oog vallende bijzonderheid mag genoemd worden : van de 9 medaillons zijn er maar liefst 8 die geschilderd werden op *ivoor*. Uiteraard in gouache. (Bedenk in dit verband dat de uitzonderlijk rijke 46 exemplaren tellende collectie portretjes van het Haagse Museum slechts één enkel *ivoren* exemplaar telt.) Het overblijvend - negende - werkje (4,5 cm x 3,7 cm) werd als aquarel op papier uitgevoerd.

Al met al gewaagden we nog met geen woord over het 10de medaillonportret, verreweg het merkwaardigste, kostbaarste, curieuze stuk van

Binnenzicht van de St.-Laurenskapel. 1849. A. van den Eynde del. / Ch. Onghena Sc. Let : 1/ op het altaarstuk voorstellend de marteldood van de heilige; 2/ op het beeld van de heilige in de nis; 3/ rechts op de voorgrond het uit de 16de eeuw daterend *nieuw* grafmonument van de Wenemaers. Op een voetstuk uit verschillende soorten van marmer samengesteld verheft zich een zwartmarmeren grafnaald waarop in wit marmer de borstbeelden van W. & M. en hun wapenschilden.

de al niet geringe collectie exemplaren in het Bijlokemuseum bewaard. Straks vertel ik wel waarom het in de refter terechtgekomen is. En niet tentoongesteld wordt in de vitrinekast.

Evenals de andere werkjes is het ovaalvormig (4,8 cm x 3 cm) en uitgevoerd in WAS. Ik noteer terloops dat slechts heel weinig portretjes aan te wijzen zijn die op was geschilderd zijn. Het Rijksmuseum (Amsterdam) bezit er 2 :

een cirkelvormig portretje (10,3 cm) zonder lijst; het stelt de koning van Pruisen, Friedrich Wilhelm II (1744-1786-1797) voor;

een cirkelvormig portretje (9 cm) omgeven met een in half verheven beeldwerk uitgevoerde gehistorieerde achtergrond en gevat in een lijst van 30,9 cm x 25,1 cm; het stelt de Oostenrijkse veldheer-diplomaat Eugène de Savoie-Carignan (1663-1736) voor.

Zoals u op bijgaande afbeelding van het miniportretje kunt lezen stelt het *Laurens du Bois* voor : *Anno Act 48 1581*; wat zeggen wil dat de man in 1581 de leeftijd bereikt had van 48 jaar.

Wie die Laurens du Bois mag geweest zijn ?

Eigenlijk heette hij Laureyns van den Haute. Het is trouwens uitsluitend onder deze naam dat hij officieel de wereld in en uit gegaan is. Spijtig genoeg is slechts heel weinig over zijn leven bekend.

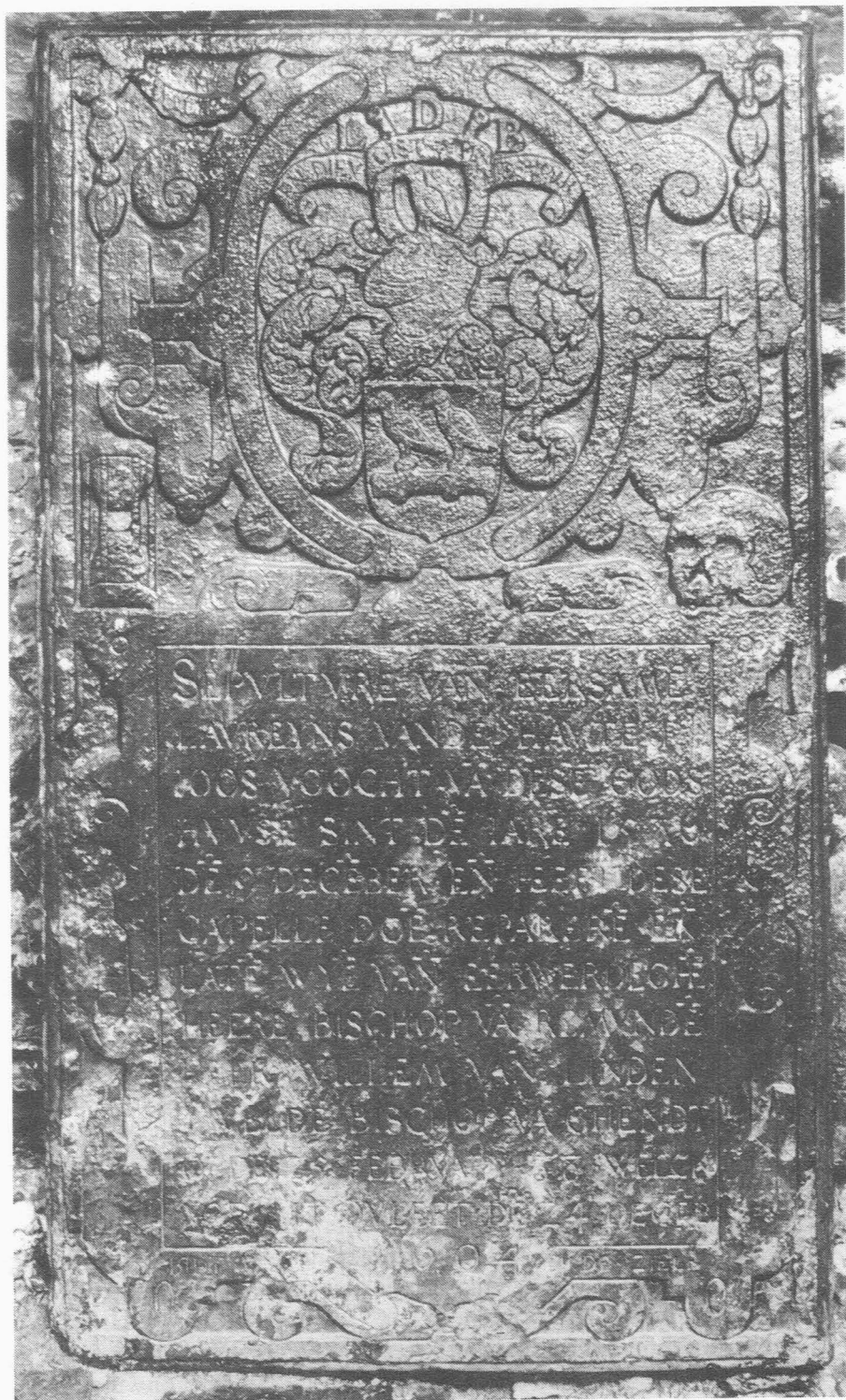
In een in het Duits gesteld gebedenboekje (75 folio's perkament en 58 folio's papier verlucht met 6 in 1581 geschilderde miniatuurtes) dat in het Bijlokemuseum (in de refter naast Laureyns' portretje) bewaard wordt en waarvan de brave man blijkbaar de eigenaar geweest is staat op f° 2 het volgend opschrift te lezen : "Anno 1574 ad 15 mertz / Ceste liever (livre) apartient / a Laurens du Bois / natif de la ville / de Gandt en Flandres / pour le preusent / serviteur de la chambre du sieur / Jacob Fugger in / Augspurg (Augsburg)." (14)

Wat leert ons per slot van rekening die summiere informatie waarvan niet eens met zekerheid kan gezegd worden dat ze uit Laureyns' pen kwam ? Dat Laureyns in 1574 momenteel te Augsburg verbleef en een "serviteur de chambre du sieur Jacob Fugger" (15) zou geweest zijn.

Welke betekenis mag of kan men aan dat woord geven ? Hermann van Duyse (16) maakt er een "raadgever" of "conseiller" van. Andere, nog fantasierijker auteurs verlenen du Bois de titel van agent. Met andere woorden iemand die vanuit de Fuggerhoek gezien geen leekje mocht zijn. (Of de Fuggers te Gent ooit een agentschap gehad hebben betwijfelen we sterk; in Amsterdam daarentegen waren wel "Faktoreien" neergezet.

Het geval leek ons belangrijk genoeg om er iets meer over aan de weet te komen. Vruchteloos probeerden we ter plaatse en te Antwerpen enig spoor van Laureyns' vermeende bedrijvigheid te mogen ontdekken. Wat bleef er ons anders over dan fluks ons licht te gaan opsteken waar men u gewoonweg *alles* over de Fuggers kan inlichten : de *Staats- und Stadtbibliothek* van Augsburg en het *Fürstl. und Gräfl. Fugger-sches Familien - u. Stifungs-Archiv* te Dillingen bewaard. Tussen haakjes gezegd is hier sprake van een ongemeen uitgebreid, in zijn aard enig archief dat nog dagelijks verrijkt wordt met documenten komend van overal en bestrijkend alle tijden.

Terugkomend op het inschrift in kwestie is de verwijzing naar *Jacob Fugger* veeleer misleidend. Inderdaad zal men die Jacob onwillekeurig

willen vereenzelvigen met de voornaamste van het Fugger-geslacht : Jacob de Jonge alias *de Rijke*. Van deze schatrijke bankier zonder wiens duiten Karel V nooit de keizerskroon zou verworven hebben. (1520) kan hier onmogelijk sprake zijn aangezien deze weergalozes Cresus in 1574 reeds 49 jaar dood was.

Met welke Jakob kan Laureyns dan wel zaken gedaan hebben ?

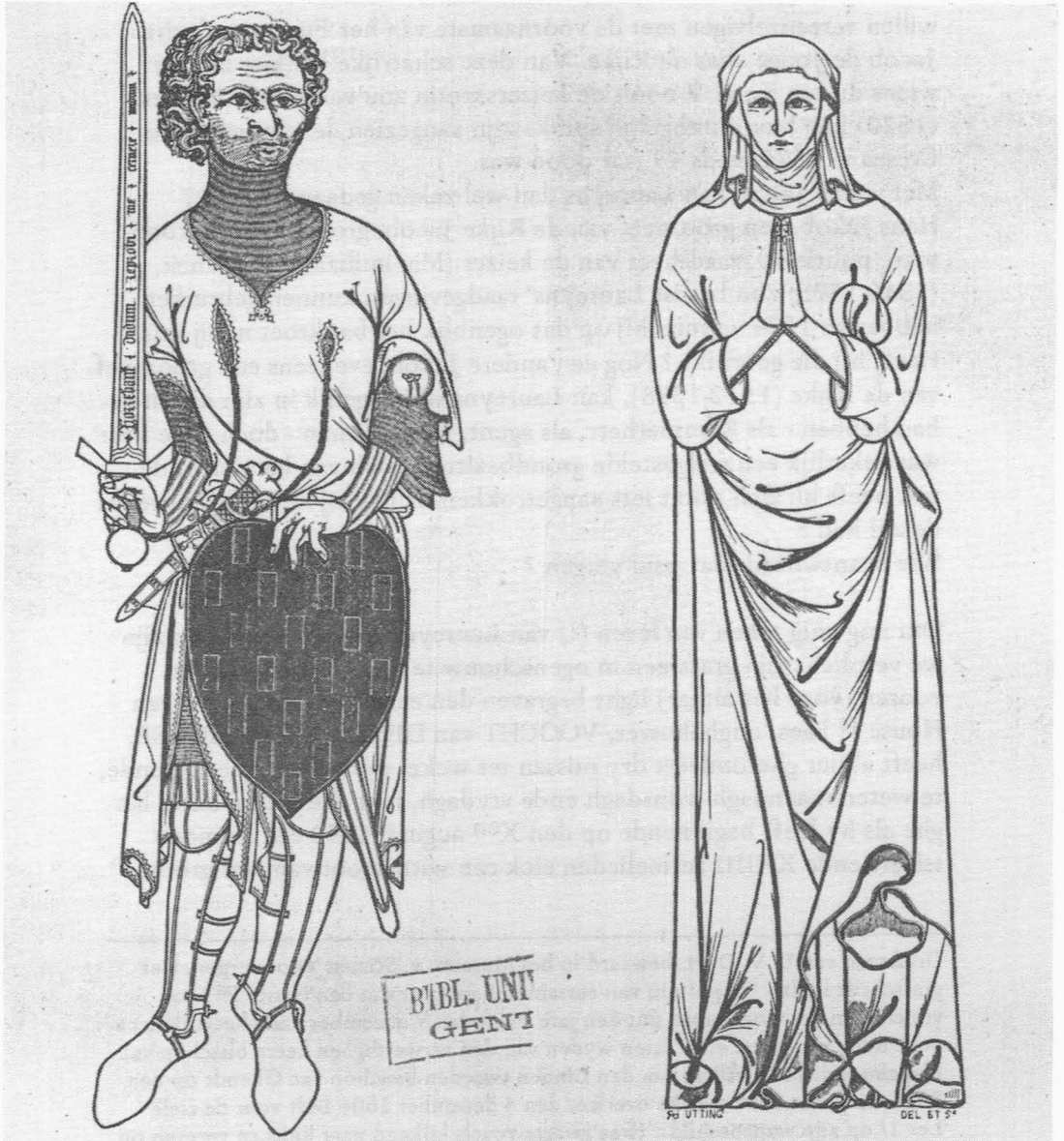
Hans Jakob, een grootneef van de Rijke Jacob, grondbezitter, koopman, politieker, raadsheer van de keizer (Maximiliaan), humanist, (1516-1575) zou beslist Laureyns' raadgevingen kunnen gebruiken hebben in 1574 vermits hij op dat ogenblik het bankroet nabij was. Heeft hij die gebruikt ? Nog een andere Jakob, eveneens een grootneef van de Rijke (1512-1598), kan Laureyns wel degelijk in zijn dienst gehad hebben - als Kammerherr, als agent, als raadsman - doch deze heer was zekerlijk een welgestelde grondbezitter, doch van handel en de rest heeft hij zich nooit iets aangetrokken. Is het bij hem dat Laureyns de zul had ?

Wie beantwoordt dat paar vragen ?

Om nog enig teken van leven (!) van Laureyns gewaar te worden zijn we verplicht zijn grafsteen in ogeschouw te gaan nemen : "Hier vooren (voor het altaar) light begraven den eersaemen Laureyns van Houte f^s Joos, onghewet, VOOCHT van DESEN GODTSHUUSE, heeft alhier ghefondeert dry missen ter weke, eeuwelyck gheduerende, te weten maendagh wonsdagh ende vrydagh, met alle jaeren alsoo langhe als hy leeft beginnende op den X^{en} augusti 1550 een sermoen tsaers ende XXIII aermelieden elck een wittebroot van vier groote t'

Grafsteen van L. V. D. H. bewaard in het Museum v. Stenen Voorwerpen. Het grafschrift luidt : "Sepulture van eersamen Laureyns van den Haute F^s Joos voocht van des Godshuuse sint den jare 1586 den 9 december ende heeft dese capelle doen repareren ende laten wyden van den eerwerdighen heere bisschop van Rupelmonde heer Willem van den Linden tweeden bisschop van Ghendt op den 2 february van 1588 welcke overleet den 4 december 1604 Bidt voor de ziele". Let 1/ op zijn wapenschild : twee zwarte vogels kijkend naar links en gezeten op een tak (hout), alles op een gouden veld. Sommige auteurs spreken abusievelijk van "merletten" in plaats van vogels. Merletten = geknotte merels. Het schild is bedekt met een helm; 2/ op de banderol waarop het devies van Laureyns : En Dieu gist mon espoir; 3/ op de kleinere banderol waarop de initialen L(aureyns) W D(u) B(ois). Hetzelfde wapenschild treffen we aan a/ in Laureyns' gebedenboekje (laatste van de 6 miniaturen); b/ op de lijst der voogden (4 maal). Het opengeslagen boekje met de miniatuur vinden we afgebeeld op de door de Stad uitgegeven kalender voor 1975 (blad voor oktober).

(Foto De Rammelaere)

Afb. van de grafplaten van Wenemaer en zijn vrouw uitgevoerd in latoen (geelkoper, messing) respectievelijk 1,90 m en 1,95 m hoog. Uiterst waardevolle documenten wegens de "hardiesse de dessin des vêtements, la délicatesse des traits du visage et l'extrême précision avec laquelle la dalle de Wenemaer représente une des formes de transition de l'équipement militaire à une époque reculée" (H.v.D.).

stuck en 11 gr. eng., ende elck een pinte wyn, ofte acht groote voor elcke pinte, ende t' synen overlyden tselfste te doen t'elcken op den dagh van syn jaerghetyde, mitsgaedere dry missen oock op den selfsten dagh eeuwelyck ende erfvelyck gheduerende, die overleet den 24 X^{bre} 1604. Bidt Godt voor de ziele." (17)

Om ten volle te begrijpen wat ons door dat grafscript diets gemaakt wordt dienen we iets meer over "desen godtshuuse" aan de weet te komen. We beperken ons vanzelfsprekend tot het op een rijtje zetten van enkele werkelijk interessante, noodzakelijke details.

Laten we eerst "*den godtshuuse*" onder handen nemen.

Op het einde van de 13de eeuw verkochten de gravin van Vlaanderen Margareta en haar zoon Gwijde van Dampierre een stuk grond gelegen tegenover het Gravensteen - aan de Sente-Pharhildeplaetse, nu Sint-Veerleplein - aan een blijkbaar goed bij kas zijnde priester Foulques Masch. Prompt liet deze op de lap grond een woning neerzetten die als uithangbord "Het Paradys" kreeg. Of "Hemelryk". Of zoals men placht te zeggen het "Hemelsch Paradys".

Heeft de goede man dat huis - het zal wel een steen geweest zijn - ooit bewoond ? We kunnen het niet weten.

De stad Gent danig genegen zijnde legateerde hij haar zijn waardevol eigendom, in de verste verte niet vermoedend wat een kwalijk staartje zijn vrijgevigheid zou gekregen hebben. Inderdaad, nauwelijks had de milde paap zijn hoofd neergelegd of een stel zich danig benadeeld gevoelde neefjes en nichtjes veroordeelden krachtadig "nonkel-pastors" ongehoorde streek.

Een de Stad aangedaan proces werd - de eisers mochten van geluk spreken - in hun voordeel beslecht. Ze konden aldus met hun erfenis doen wat ze wilden : ze verkochten hun Hemelrijk aan de patriciër Willem Wenemaer en zijn even patricistische vrouw Margareta de Brune alias 's Brunen. 1318. Wat het de bedoeling van de nieuwe eigenaars het Paradijs in een veilig en bewoonbaar kasteeltje om te toveren ? Om de grote Jannen uit te hangen ? Geenszins. Op hun kosten lieten ze de woning tot een hospitaal voor behoeftige oude vrouwen inrichten. Helaas ! lang zou Willem zich met het beheer van de menslievende instelling niet mogen bezighouden want - zoals u zo goed weet als ik - sneuvelde hij met een groot aantal van zijn Witte Kaproenen bij de Rekelinsbrugge (bij Deinze). 5 juli 1323. Aan dit oorlogsfeit herinneren ons twee toponiemen : de Rekelingestraat en de Wenemaerstr. Het Wenemaershospitaal kende zijn ups en zijn downs. Meer downs dan ups. Van de grondige verbouwing daterend van 1564 heeft slechts het ingangspoortje de miserie overleefd. Helaas-helaas ! zou het nauwelijks 2 jaar na datum tijdens de godsdienstige beroeringen een paar harde

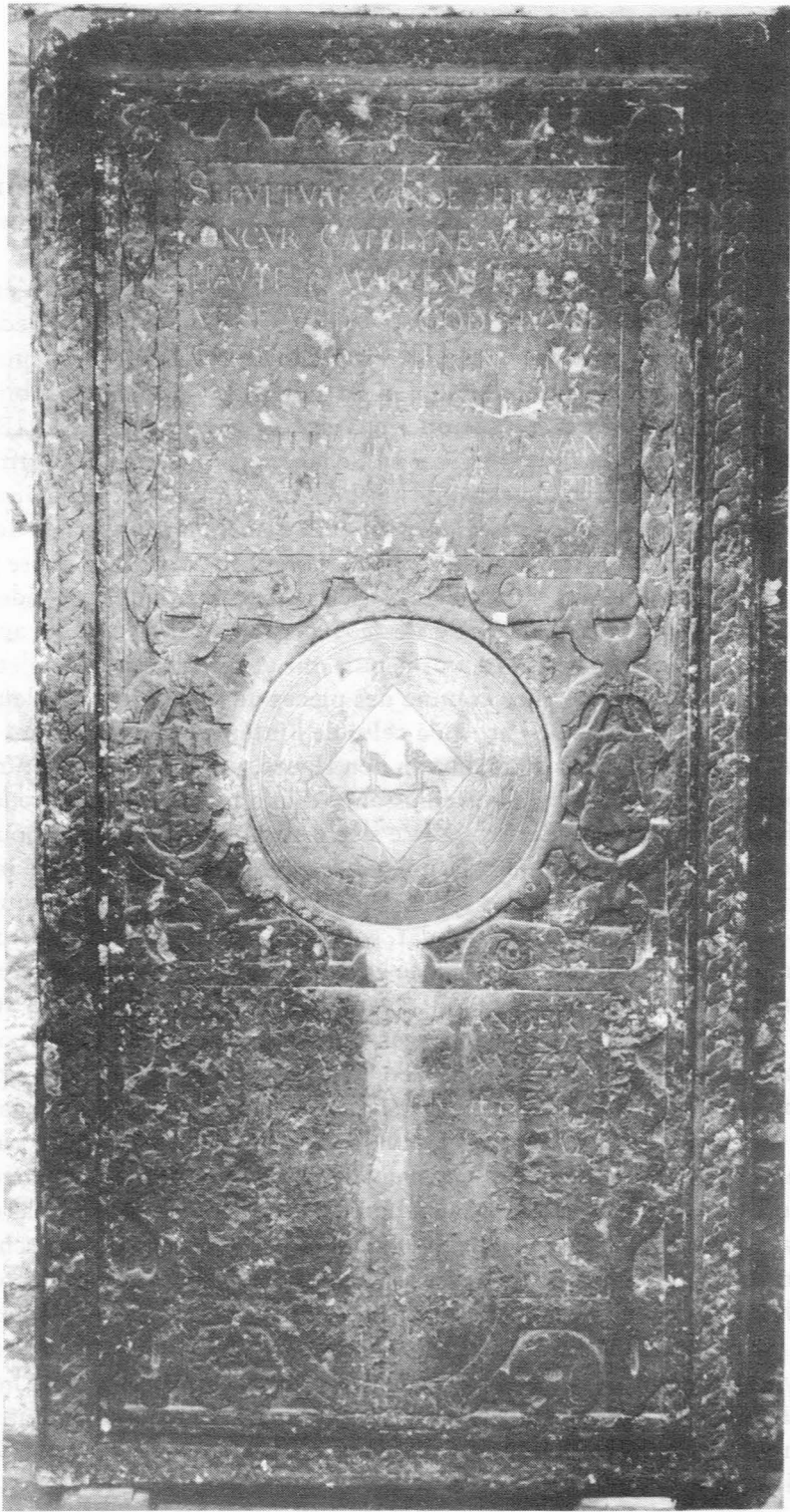
noten te kraken krijgen. Nadat een bende opgehitste "beeldenbrekers" de Sint-Michielskerk, de kerken van de paters Augustijnen, Preekheren en Karmlieten en de kapellen van Sint-Agneten en van de Zwarte Zusters volgens de regels van de kunst verwoest en geplunderd hadden, gingen ze hun woede op de *Wenemaerskapel* bot vieren. Augustus 1566. "In 't voor-by-gaen" zoals pater de Jonghe droogkomies nierschreef. De arduinen graftombe van de Wenemaers werden volledig vernield; wonder boven wonder ontsnapten de latoenen platen aan de verwoesting. Bijtijds weggenomen? Wie weet?

Toen in 1668-69 de overdekte Vismarkt opgetrokken werd kwam het hospitaal nogmaals in het gedrang doch DE grote beproeving zou het pas tijdens de Franse Overheersing ondergaan toen het door de Burgerlijke Godshuizen geconfiskeerd werd. Helaas-helaas-helaas! zijn eeuweest zal het jong "hospies" niet mogen vieren. Ziehier waarom: In 1865 ontdekte men vol verbazing dat er aan het hospitaal niets was dat nog deugde: vochtige muren, onbestaande verluchting van de kamertjes, bedenkelijke geurtjes teweeggebracht door de "huizekens" en de Vismarkt, schandalige ziekenzaal, enz. Om aan die katastrofale toestand enige verbetering te kunnen brengen zou de kas van de B. G. een fortuintje armer geworden zijn. 25000 F. Er bleef dus niets anders over dan het hospitaal met de grond gelijk te maken. De 19 nog inwonende vrouwtjes zouden, zei men, een best onderkomen vinden in het Sint-Antoniushospies. Want... "Kost een vrouwtje aan het Wenemaershospitaal 1,11 F per dag, in het Sint-Antoniushospies bedraagt die onkost slechts 0,542226 F." (Rapport fait à la Commission des Hospices par M. A. Moyson, inspecteur des biens des hospices au sujet des bâtiments de l'Hospice St.-Laurent, 15 mai 1865).

Lang hoefde men niet te wachten om de aap uit de mouw te zien komen. Op 5 juli kwam de stad plots tot de ontdekking dat de Vismarkt kost wat kost diende uitgebreid te worden. Om die vergroting te kunnen verwezenlijken stond het WH luizig in de weg. DUS veranderde het gesticht van eigenaar; verhuisden de vrouwtjes of naar de St.-Antoniuskaai of naar het Begijnhof van St.-Elisabeth. Het laatste nonnetje, Thérèse van den Berghe, nam in 1866 haar intrek in het Begijnhof waar ze weldra het begijntje van Sente Laureyns genoemd werd. Zelfs genoot ze het voorrecht zolang ze leefde de relieken van de heilige in bewaring te mogen houden.

Kortom met het hospitaal zou ook de kapel gesloopt worden. Welk lot de (luttele) kunstvoorwerpen, tot dan toe in de kapel ondergebracht, beschoren werd?

Het scheelde geen haar of grijpprage (liefst wildvreemde) liefhebbers

Grafsteen van Catelyne van den Haute bewaard in het Museum v. Stenen Voorwerpen (Foto De Rammelaere).

waren met die alleszins waardevolle zaken gaan lopen. Wie zich aan dat geloof verre van onbetuigd liet was Mijnheer de Staat die met plezier vier van die kunstvoorwerpen "in zijn elle had gesleept". Met name voor zijn "Koninklijk Museum voor oude wapenrustingen en wapentuigen". Met name voor de nederige som van 15000 F.

De aankoop van die voorwerpen was om zo te zeggen in kruiken en kannen toen de Gentse "Commissie tot het bewaren der oude Gedenkgelbouwen, kunstvoorwerpen, enz. ingericht bij besluit der Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen, den 14 Juli 1823, goedgekeurd bij koninklijk besluit van 5 December daaropvolgend", op 10 sept. 1873 tot het College van Burgemeester en Schepenen een verzoekschrift richtte met nadruk pleitend voor het behoud van die specifiek Gentse oudheden : "*Les dalles tumulaires en cuivre portant les portraits de Wenemaer et de sa femme comptent certainement dans leur genre parmi les monuments les plus anciens et les plus précieux que possède la Belgique : elles datent du XIVe siècle. Elles ont servi de modèle aux monuments du même genre, qui depuis ont été exécutés en Angleterre, et qu'on cite de juste titre comme des pièces de la plus haute valeur, tant au point de vue de l'art qu'à celui de l'intérêt historique. Le portrait de Laurent du Bois dit van den Haute, un autre bienfaiteur des Hospices, est un bijou de la Renaissance d'une forme exquise. Le lustre d'église en cuivre qui date du XIVe siècle et qui a été fait aussi pour l'hospice Wenemaer est encore une oeuvre remarquable qui a été maintes fois imitée comme un des types complets de l'art de cette époque.*" Zoals U ziet een vurig pleidooi dat, gelukkig, niet vruchteloos gehouden werd want... Dank zij de aktie gevoerd door de onvermoeibare, dynamische en enthousiaste leden van die Commissie besloot de Stad de bedreigde voorwerpen voor eigen rekening aan te schaffen. Voor dezelfde som van 15000 F. Die heuglijke gebeurtenis had plaats op 7 febr. 1874. Evenals het gebedenboekje van Laureyns werden de geredde kunstwerken voorbestemd om in het in te richten Museum voor Oudheidkunde neergezet te worden. Het groot altaarstuk, de marteldood van de heil. Laurens voorstellend (18), een werk van Gaspar de Crayer (Antw. 1582-Gent 1669) belandde in het Museum voor schilderijen (Academiestraat). Thans bevindt het zich in het Museum voor Schone Kunsten (Park), met name in de grote zaal waar ook de bekende uit de St.-Pietersabdij herkomstige wandtapijten een veilig tehuis gevonden hebben. Een paar arduinen grafplaten verhuisden naar het Museum voor Stenen Voorwerpen. De uit 1589 daterende herdenkingsplaats (19) vond ook een veilige weg naar het Museum voor Oudheidkunde. Evenals een remonstrans.

Nu we het beet hebben wat DESEN GODTSHUUSE op Laureyns' grafsteen komt verrichten mogen we evengoed weten wat dat andere onderstreepte woord VOOCHT te beduiden heeft.

In de stichtingsakte van het WH (U weet wel in 1323) stond uitdrukkelijk vermeld dat na het overlijden van beide stichters het eigendomsrecht en het beheer van het hospitaal (gezegd voogdijschap) diende over te gaan naar de oudste verwanten van het stichtingspaar : één naar een mannelijke afstammeling van de Wenemaers en één naar een mannelijke afstammeling van de De Brunes. "gouverneur zullen zijn ende emmer ten aermen behouf, ende als de vorseide oudste hoirs (afstammelingen) ghevaeren zullen zyn van lifve ter doot (overleden) d'oudste (ende emmer poerter wesende binnen Ghend) besitten t' vorseide huus ende erfve ende emmer ter aermen behouf als gouverneur daer af". (20)

Het spreekt bijna vanzelf dat de heren "hoirs" met die clause naar hartelust en goeddunken zouden omspringen.

Dat L. van den Haute tot de "syde" ofte "kant" van Margareta behoorde is meer dan waarschijnlijk. Welke wegen en omwegen die afstamming te bewandelen had om uiteindelijk bij Laurens terecht te komen? Gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Margareta's plaats schijnt wel een hele poos ingenomen te zijn geweest door directe afstammelingen van een of meer van haar broeders want van 1380 tot 1395 is het een Arent de Brune, zoon van Jan, die in de hoedanigheid van voogd te boek gesteld werd. Hij zelf werd opgevolgd door zijn zoon Pieter die overleed in 1413. Vanaf dat jaar zal de voogdijsche zetel bezet worden door andersnamigen.

Het ging zoals in de bijbel : velen zijn geroepen, weinig zijn uitverkoren. Niet minder dan 246 families van de eerste tot de laatste authentieke "hoirs" van Arent of Pieter, kwamen zich geduldig of anderszins in de rij plaatsen om de hospitaalse touwtjes in handen te hebben. En niet van de minste zou ik denken en die we voorzeker van naam kennen : Braem, de Kerchove d'Oessegem, Delafaille, de Potter, D'Evora-y-Vega (dat klinkt Spaans), d'Hane de Leeuwerghem, d'Hane de Steenhuyze (uit de Veldstraat), Ryckewaert, Sanders, sburcgrave, en Van der Stichelen, Van Reyschoot, van Zevokote, en nog 233 andere illustere of minder bekende geslachten. Een Kiekenpoost. Een Liefhuis. Langs welke wegen - of liever omwegen of dwaalwegen - de van Hautes aan Margareta's "syde" gekomen zijn, is een geschiedenis waarvan maar bitter weinig kan voortverteld worden. In feite zijn die mensen bijna allemaal uit de lucht komen vallen, een omstandigheid die de redactie van Laureyns' curriculum vitae bepaald niet vergemakkelijkt.

Menig schrijver wil het doen voorkomen dat de eerste in de geschiedenis tredende van den Haute, *Remi van den Haute*, getrouwd geweest is met Beatrice Labaut van wie beweerd wordt dat zij een afstammeling was van de 's Brunen. Anderen daarentegen zweren een dure eed dat die Beatrice nooit gehuwd geweest is. Er mag zelfs gevreesd worden dat ze nooit geboren werd. (21)

Op Remi's familiale banden met Margareta zit dus een lelijk vliegje. Maar goed. Hoe Remi's gade heette? Groot vraagteken. Wat wel vaststaat is dat die onbekend gebleven vrouw zes kinderen ter wereld bracht, waaronder slechts één jongen: Willem. (Ter nagedachtenis van de grote Wenemaer?)

Noch deze, noch zijn vader zijn ooit voogd van het hospitaal geweest. Een neef - 't kan ook een kozijn geweest zijn - van hem, *Pieter (I) van den Haute* mocht meer zijn handjes kussen, want van 1466 tot 1472 was het hem gegund in samenwerking met een "collega" van de Wene-maerse "syde" aan het inmiddels anderhalve eeuw oud geworden zijnde gesticht zijn beste zorgen te besteden.

Wie deze *Pieter (I)* eigenlijk was? Alleszins een zoon van Joos (I) die niemand anders kan zijn dan een broer van Remi.

Pieter (I) had een zoon, Joos (II), een petekind van Joos (I). Hoelang deze *Joost (II)* voogd geweest is staat niet vast. Zeker vanaf 1475. Wellicht tot 1505.

Helaas is met al deze uitlegging de kous nog niet af.

Als we een beetje geduld willen oefenen zullen we een petekind van de zoëven genoemde Pieter (I) op het lijf lopen: *Pieter (II)*. Deze werd de derde voogd geleverd door het geslacht van den Haute. Hoelang hij dat was weten we niet, alleszins tot de 5de mei 1567, dag van zijn overlijden. Het enige dat we van hem weten is dat hij de zoon was van Martens en de broeder van Catelyne die eveneens in de kapel begraven werd. (22) (Om precies te zijn vlak voor het altaar, een omstandigheid die met recht en reden laat veronderstellen dat de dame een voornaam personage moet geweest zijn. Inderdaad bekleedde ze niet gedurende 24 jaar de waardigheid van "meesterigghe" van het hospitaal. Ze overleed op 15 juli 1588 en kreeg haar zerk in 1590. Waarschijnlijk vond men het aanbrengen van één steen het spreken niet waard want men metselde een tweede, kleiner "steenken" in een van de zijmuren van de kapel. We weten niet wat van het ding geworden is.)

Helaas zijn we nog niet aan het einde van ons lijden gekomen aangezien een derde Joos plots roet in het genealogisch eten komt gooien. Gelukkig in het nogal profijtelijk roet want eindelijk wordt het ons gegund kennis te maken met de vader van de man die ons zo nauw aan

het hart ligt, die man zijnde :

Laureyns van den Haute alias du Bois (1531-1604). (23) Voogd (de vierde en laatste in de van Hautese reeks) vanaf 9 dec. 1586.

Hij wachtte zijn eervolle aanstelling niet om zijn goed gevulde beurs wagenwijd open te stellen ten profijte van het hospitaal, dat op dat moment hulp en steun broodnodig had. Het spreekt vanzelf dat vanaf dat jaar zijn vrijgevigheid geen grenzen meer kende. De geschenken uitdelende oppergaai schoot hij evenwel af ter gelegenheid van de viering van zijn eerste lustrum voogdijschap.

Bij akte van 23 febr. 1591 deed hij in een brede geste algehele afstand van al zijn roerende en onroerende goederen aan het hospitaal... onder voorwaarde dat hij tot en met zijn overlijden IN en DOOR het hospitaal zou onderhouden worden; dat hij in de kapel naast zijn nicht Catelyne zou begraven worden; dat men te zijner intentie drie missen per week zou celebreren; dat ieder jaar op de dag van St.-Laurens aan twintig armen een wit brood en een pint wijn zou uitgereikt worden (in ieder brood moest een penning gebakken zijn). Het minste dat het dankbare hospitaal kon doen was te zijner eer en herinnering na zijn dood de Wenemaerskapel te herdopen in St.-Laurenskapel. Het was onder deze naam dat ze ruim een eeuw geleden armzalig ter ziele ging. Mocht het gevraagd zijn ons verhaal met een verantwoording of nawoord te besluiten dan zouden we grif toegeven dat we een inderdaad zeer mooi, zeer zeldzaam, zeer kostbaar, zeer Gents kleinood - een miniportretje dat zonder enige twijfel door een edele dame, wellicht een "meesterigghe" op de borst gedragen werd - gebruikt of liever misbruikt werden om weetgierige Stroppen naar het Bijlokemuseum te lokken waar conservator A. van den Kerkhove en zijn geschoold personeel geen gelegenheid laten voorbijgaan om vervelende uitpluizers zoals wij er een zijn, met raad en daad wegwijs en wijzer te maken.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. *Papier*; vrouwenbuste uitgevoerd als aquarel; ovaal; 12,5 cm x 9,8 cm; Museum voor Volkskunde Brugge.
2. *Perkament*; bovenlijf van de 3-jarige stadhouder Willem IV; rechthoekig; 7,7 cm x 5,8 cm; Mauritshuis 's Gravenhage
3. *Papier geplakt op perkament*; vrouwenkop; ovaal; 7,7 cm x 6,2 cm; Museum v. Volksk. Brugge
4. *Karton*; mannenbuste; ovaal; 14,5 cm x 10,8 cm; M. v. V. Brugge
5. *Hout*; buste van Napoleon Bonaparte als eerste Consul; ovaal; 6,3 cm x 4,2 cm gevat in een op een van zijn hoekpunten staande vierkant van 5,5 cm zijde; Mus. v. Schone Kunsten Antwerpen

6. *Palmhout*; medaillonportret van heer; rond; 5 cm gevat in een lijst van notebomehout van 6 cm; Rijksmus. Amsterdam
7. *Wit marmer*; medaillonportret van Willem II; rond; 12,8 cm; Rijksm.
8. *Speksteen*; buste van Paltsgraaf Georg, bisschop van Speyer; rond; 4,4 cm gevat in een lijst van notebomehout; Rijksmus.
9. *Ivoor*; vrouwenbuste, ovaal; 6,7 cm x 5,5 cm gevat in een lijst van 7 cm x 5,9 cm; Brugge
10. *Koper*; olieverf; heupstuk van knaap; ovaal; 9,8 cm x 7 cm; Mus. Mayer van den Bergh Antw.
11. *Zilver*; op taler (1642) in olieverf; buste van jonge man; rond; 3,8 cm; Mus. Mayer v. d. B.
12. *Goud*; geëmailleerd; portret van Frederik Hendrik, stadhouder (1584-1647), zoon van Willem van Oranje, uitgevoerd naar een schilderij van A. van Dijck bewaard in de z.g. atlas Stolck Rotterdam; ovaal; 4,3 cm x 3,4 cm; Maurits-huis
13. *Was*; portret van Eugène de Savoie Carignan (1663-1736), Oostenrijkse veldheer en diplomaat; rond; 9 cm; Rijksmus.
14. *A. de Schrijver*, De Miniatuurkunst te Gent, in Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur, Gent, 1975

15. *Fuggers*

Duitslands voornaamste en gezaghebbendste geslacht geldmagnaten gesticht door Jakob Fugger (1459-1525) die men niet ten onrechte Der Reiche genoemd heeft. Achterkleinzoon van een boer-wever, kleinzoon van een meester wever, zoon van een wever-koopman. Op de koop toe rijksgraaf en raadsman van de keizer. Nog bestaan directe afstammelingen van de man; in Polen leeft zelfs nog een tak onder de verbasterde naam van Fukier. Tot heden toe ruikt het in Augsburg naar rijke Jakob en zijn talloze nazaten. Een door Jakob in die stad in 1523 opgericht hospitaal voor bejaarde arbeidersparen - de z.g. Fuggerei - werd in 1945 plat gebombardeerd. Fuggers herbouwden het "stadje in de stad" in 1947 zoals het er voor de verwoesting uitgezien had. *Zou dit voorbeeldig gesticht niet het eigenlijk reisdoel van onze Laureyns kunnen geweest zijn ?* Een vraag. Geen antwoord.

Cathelyne v.d.H. werd evenals haar verwant Laureyns in de kapel van het hospitaal begraven. Haar arduinen grafsteen belandde na de sloping van de kapel in het Mus. v. Stenen Voorw, waar hij nog steeds bewaard wordt. Voorlopig is hij - evenals Laureyns grafsteen- ontoegankelijk voor het publiek. Hij is het bekijken waard al ware het slechts wegens de minieme beschadiging die hij opgelopen heeft. Merkwaardig is de ruitvormige koperen plaat in de steen "ingelegd" waarin het wapenschild van de V. Hautes gegrift werd. In de steen zelf zijn de wapenschilden van de Wenemaers gekapt.

Zoals reeds aangestipt is hij herkomstig van de kapel waar hij voor het altaar gelegen heeft. "Sepulture van eersamen Jo^e (jonkvrouwe) Cathelyne van Haute f^{ia} (dochter van) martens religieuse van desen godshuuse gheweest 73 jaeren ende t'selfs geregiert als meesterigge den tydt van XXIIIe jaeren, die overleet den 15den july 1588. Bidt voor de ziele ende voor de andere religieusen die nu syn, ende naer haerlieden commen sullen 1590."

16. H. van Duyse, Musée archéologique de la ville de Gand. Catalogue descriptif dressé par H.v.D. Conservateur du Musée; Gand, 1886. H. van Duyse, Museum van Oudheidkunde der Stad Gent. Beschrijvende Catalogue opgesteld door

H.v.D. bewaarder des Museums; Gent 1891. In beide uitgaven (met een onderbreking van 3 jaar) wordt de naam Fugger SUGGER gespeld. Een lapsus waarvoor geen verklaring te vinden is.

17. Anciennes Tombes et Epitaphes de l'Hospice de Wennemaer (sic) à Gand, in : Messenger des Sciences, 1890.
18. Laurens (Laurentius), aartsdeken uit Rome door de keizer Valerius in aug. 258 veroordeeld om levend geroosterd te worden. Nadat zijn rug terdege gebraden was richtte hij zich tot de keizer die vanzelfsprekend aanwezig was : keer me nu maar prompt om zodat ook mijn voorkant zijn beurt krijgt. En laat het gebrad u lekker smaken. Luidens de legende natuurlijk. Uiteraard werd Laurentius de patroonheilige van de kokende, stoevende en bradende keukenpitten. Onder andere.
19. Toen men ongeveer de zekerheid had dat de godsdiensttroebelen tot de verlede tijd behoorden, werd in de kapel ter ere van de twee stichters een nieuw herdenkingsmonument geplaatst. De erop aangebrachte tekst is als een levensgeschiedenis in een notedop van het herdachte echtpaar.

MEMORIE

van Mer Willem Wenemaer
die verslaghen was van Robrecht van Cassel
te Rekelyn
op den 15 july anno MCCCXXV
ende van Mervrauwen Margrieten S Brune zyne gezelnede
die overleet op onzen Vrouwen avont
in september anno MCCCLII
ende hebben die hospitael met beide haer lieder goede
gefondeert ende ghesticht
ende Mervrauwe noch XXVII jaren tamelick
beleet in habyte ende meesterschappe naer
Mer Willem doet voorseit
Bidt voor de sielen
1589

20. Ch.-L. Diericx, Mémoires sur la Ville de Gand, Gand 1815, II p. 541.
21. Documents relatifs à l'Hospice St. Laurent à Gand, 1323-1867, p. 232.
22. Ook deze steen wordt in het Museum voor Stenen Voorwerpen bewaard. Hij heeft de invloeden van lucht, vorst en warmte tamelijk goed weerstaan zodat de erop aangebrachte tekst goed leesbaar is :
Sepulture van eersaemen Jonckvr Catelyne van Haute ^{Fia} Martens religyuese van desen godshuuse gheweest 73 jaren ende tselfste geregiert als meesteriggheden tyt van XXIII jaren die overleet de XVe julius A^o 1588 Bidt voor de ziele ende voor die ander religyuesen die nu zyn ende naer huerlieden commen zullen 1590.
In het midden van de steen is een cirkelvormige latoenen plaat ingelegd waarop het wapenschild van de van den Hautes aangebracht is. Links van de plaat, in de steen gekapt, herkennen we het wapenschild van de Wenemaers (4 loodrechte staafjes een piramide vormend : 4; 3; 2; 1 staafjes). Rechts het wapenschild van de 's Brunens (vrouwebuste).
23. De aandachtige lezer zal ongetwijfeld hebben dat er met Laureyns' leeftijd iets in 't geheel niet klopt. Inderdaad, volgens de naar we mogen aannemen betrouwbare informatie verstrekt door de officiële akte van 23 febr. 1591

werd L. in (1591-60) 1531 geboren. Berekenen we dezelfde leeftijd steunende op het door het miniportret geleverd gegeven dan zou L. geboren zijn in (1581-48) 1533. Ofwel heeft de schilder van het portret zich vergist ofwel zal bij de opdrachtgever de vergissing te zoeken zijn.

BIBLIOGRAFIE

L. GOETHALS, Notes et Observations pour MM Théodore Rooman & Amand Schoorman (...) Commission des Hospices Civils de Gand, Gand, 1869.

A. D'HUYGELAERE, Willem Wenemaer of de Gentsche held, Offer zijner Vaderlandsliefde. Historisch tafereel. 1325, in Nationale Poëzij, p. 9 tot 23. Gedicht van 34 strofen van elk 8 verzen. St.-Nicolaes, 1844.

P. KLUYSKENS, Willem Wenemaer, in Gentenaar van 210367 en 290367.

J. DE SAINT-GENOIS, Histoire de l'hospice de Wenemaer et de ses fondateurs, in Messager des Sciences historiques, 1853-1854.

L. DE VRIES, Vorstelijke beeltenissen in miniatuur, in Spiegel Historiae, 1969, p. 164-169.

Dese naervolgende syn gheweest de voochden van de syde van Mer Willem Wenemaer fondateur van desen Hospitaele. Vernieuwt in 't jaer 1671 in november.

Deze naervolghende syn gheweest de vooghden van de syde van Vrouwe Margriete s'Brunen fondatresse van desen Hospitale. Vernieuwt in december XVI C twee-ent seventlich.

(Beide perkamenten lijsten berusten in het Bijlokemuseum)

Gand. Trésors d'une ville flamande, Exposition à Genève. Musée Rath. Catalogue par A. Van den Kerckhove. Introduction par J. Decavele.

ROBERT VAN VALOIS IN GENT (1346)

Frans de Potter schetst in dit verhaal een meer geschiedkundig dan "een uit de verbeelding gevloeid werk".

Alhoewel de verbeelding er dik bij te pas komt.

Het zijn vooral de charters van de abdij van de Groenen Briel, door Simoen van Hale gesticht, die tot basis van het historisch verhaal werden genomen. Het cartularium van dezelfde abdij is hierbij hoofdzaak. Om zijn "roman" volledig te maken, heeft hij een aantal niet geschiedkundige namen erbij gehaald.

In het midden van de XIVe eeuw zouden volgens "partijdig gestelde kronijken", niet minder dan 1400 moorden in Gent zijn gepleegd... en dat in de loop van een jaar.

Robert van Valois staat bekend als "een gevaarlijk ridder"; hij is op het Gravensteen te gast.